כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת חקת ■ ז' תמוז ה'תשע"ח ■ 20.06.2018 ■ גליון מס' 484

תפוצה לכל קהילות ישראל

וכי נחש ממית

/ הרב יעקב הלוי פילבר

"קוצר רוח" הוא אחד האויבים המסוכנים של העם, כך אנו מוצאים את עם ישראל בהיותם בעבדות מצרים: "ולא שמעו אל משה **מקוצר רוח** ומעבודה קשה", וכך אנו פוגשים את ישראל במדבר: "**ותקצר נפש** העם בדרך". היו אלו רגשי חולשה של העם, חולשה שהביאה אותו לתגובה של כפיות טובה כמו שמובא בגמרא [ע"ז ה ב]: "**כפויי טובה** היו שנאמר: 'ונפשנו קצה בלחם הקלוקל'". ורק העונש של שילוח הנחשים־שרפים שנשכו את העם והמיתו רבים מישראל הביא את העם להכיר בחטאם ולבקש ממשה שיתפלל אל ה' שיסיר מהם את הנחש. והקב"ה נוסף למילוי בקשתם זו, אפשר להם גם להירפא על ידי ההבטה בנחש הנחושת שמשה שם על נס. לכאורה היתה כאן **רפואה סגולית**, אך צריך לציין שהיא פעלה רק משום שהקב"ה בכבודו ובעצמו ציווה על עשייתה, מכאן תוכחה מגולה לתופעה המצויה במחוזנו של "מקובלים" מתחזים המבקשים להוליך שולל תמימי־דרך בעשיית ישועות ורפואות באחיזת עיניים שאין בה ממש. ועד כמה הזהירה אותנו התורה מתופעות כאלו עד שאפילו על הנחש שנעשה במצות הבורא שאלו במשנה: "וכי נחש ממית או נחש מחייה?!" מפני שברור שלא תבוא ישועה לאדם כל עוד לא מתחולל בתוכו מהפך חיובי, ועל כן משיבים חז"ל [ר"ה כט א]: "אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין, ואם לאו היו נימוקים". כך שלא הנחש (שהיה לא יותר מאשר מראה מקום לישראל שדרכו יביטו כלפי מעלה) אלא שיעבוד לבם לאביהם שבשמים הוא שאחיה אותם.

על המלך חזקיה נאמר: "וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה, כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרין לו" [מלכים ב, יז כז]. ואמרו במדרש [אגדת בראשית יא]: "התחילו לומר לו [לחזקיה שכתת את הנחש] מה אתה עושה, מה שהתקין משה אתה סותר? אמר להם: כל מי שצריך להתרפאות **יסתכל בקב"ה ויתרפא**". מאותה סיבה גנז חזקיה גם את ספר הרפואות [ברכות י ב]. אלא שעל "ספר הרפואות" יש לשאול: מה היה הספר הזה, אם הספר היה ספר המדריך את האדם להתרפא בדרך הטבע, מדוע גנז אותו חזקיהו? **הרמב"ם** [בפירוש המשניות למסכת פסחים, פ"ד מ"ט] מביא תחילה פירוש המסביר שספר הרפואות אכן היה רפואה בדרך הטבע: וכך הוא מסביר: "כי שלמה חיבר ספר רפואות כשיחלה שום אדם או יקרנו חולי מן החולים היה מתכוון לאותו הספר, והיה עושה כמו שכתוב בספר והיה מתרפא, וכאשר ראה חזקיה כי בני אדם לא היו סומכין על ה' יתברך הסיר אותו וגנזו" אבל הרמב"ם אינו מקבל פירוש זה ודוחה אותו בחריפות: "ואתה שמע הפסד זה המאמר ומה שיש בו מן השגיונות ואיך יחסו לחזקיהו מן האיוולת שאין ראוי ליחס כמותו (אלא) לרעועי ההמון . . . ולפי דעתם הקל המשובש כשירעב האדם וילך אל הלחם ויאכל ממנו, בלי ספק שיבריא מאותו חולי החזק חולי הרעב, האם נאמר: כבר נואש ולא ישען בא-להיו, [ואנו] נאמר להם: הוי השוטים, כמו שנודה לה' בעת האכילה שהמציא לי מה שישביע אותי ויסיר רעבתנותו ואחיה ואתקיים, כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חוליי כשאתרפא ממנו". ועל כן מפרש הרמב"ם שספר הרפואות שגנז חזקיה היה ספר של "**תרופות אליל**" שאינן על דרך חכמת הטבע.

גם **הראי"ה קוק** בספרו עין אי"ה [ברכות פ"א אות קמג] סובר שההנהגה הרגילה של האדם היא להשתדל להתרפא **בדרך הטבע**, והעושה כך לא זו בלבד שאינו ממעט בביטחונו בקב"ה, אלא אדרבא הוא מקיים מה שכתוב בתורה: "ורפא ירפא" ודרשת חז"ל: "מכאן שניתן רשות לרופא לרפא", וכמו שנפסק בשו"ע [יו"ד סימן שלו ס"א]: "נתנה התורה רשות לרופא לרפאות, **ומצוה היא**, ובכלל פיקוח נפש הוא, ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים" ועוד טוען הראי"ה: אם אנו מחללין את השבת במלאכות דאורייתא לרפא חולה מסוכן, איך נמנע מהחולה עצמו לבקש את רפואתו בדרך הטבע? נמצא לפי פירושם שספר הרפואות היה של רפואות אליל ולכן גנז אותו חזקיה, ומאותה סיבה גם כתת את נחש הנחושת.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שינוי השם ומשמעותו
בתלמוד הירושלמי (שבת פ"ו) מסופר סיפור מרתק. רבי יוחנן עבר בשוק וראה מוכר ממתקים...
המשך בעמי 2

שוויית קיץ
האם יהודי שאינו מחמיר יכול להיות 'גוי של שבת' עבור מי שמחמיר?...
המשך בעמי 3

האם בדקו ה"פרה אדומה" אם היא טריפה?
בפרשתנו פרשת חוקת כתוב: ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו...
המשך בעמי 5

סיפור לשבת
רואה ואנו נראה
זה קרה ביום בהיר, יהודי ירא שמים נעלם מביתו כשהוא מותיר אחריו אישה עגונה עם ילדים קטנים. כל החיפושים אחריו העלו חרס...
המשך בעמי 6

שביבים
■ חוטי זהב וחוטי היצר
■ השכנת שלום בית
■ מיהו צדיק?
■ שימוש בשמות הקודש
■ המלווה הנסתר
המשך בעמי 7

והנה בעיית **האמונות הטפלות** חזרה אלינו אף בדורנו ואנו עומדים באותה בעיה שעמד בפניה חזקיה, במיוחד לאחרונה התרבו "בעלי מופתים" המתחזים למקובלים ומוליכים שולל את ההמונים התמימים בהציעם להם ישועה ורפואה תמורת תשלום כסף. וכמו חכמי דורו של חזקיה שהודו לו, כך גם על חכמי דורנו להצטרף למערכת אשר תחשוף ותבער את השקר שבתעשיית המקובלים המתחזים.

שינוי השם ומשמעותו*

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

בתלמוד הירושלמי (שבת פ"ו) מסופר סיפור מרתק. רבי יוחנן עבר בשוק וראה מוכר ממתקים. שאלו ר' יוחנן בתמיהה: "האם אתה מצליח להתפרנס רק ממכירת ממתקים?" והלך לדרכו. כעבור זמן הגיע מוכר הממתקים לר' יוחנן וסיפר לו שמאותו הרגע, בו תמה האמורא הקדוש כיצד ניתן להתפרנס ממכירת ממתקים, הפסיקו לקנות אצלו, וביקש שיתפלל עליו. השיב לו ר' יוחנן שישנה את מקום מגוריו, כי "פעמים ששנו השם גורם, פעמים ששנו המקום גורם".

וכן מובא בגמרא (ראש השנה טז, ב), ששינוי השם קורע גזר דין רע, כפי שאברהם ושרה זכו לבן, לאחר שהקב"ה שינה את שמם. ובספר חסידים (שכא) נאמר: "שינוי השם ושינוי מקום גורמים מזל אחר טוב".

ישנם שתי גישות מרכזיות בהבנת המושג לפיו שינוי השם משנה את מזל האדם. לדעת הרמב"ם וסיעתו הגדולה, השינוי אינו מועיל בעצמותו, אלא הוא אחד מדרכי התשובה, כשעצם החזרה בתשובה וענפיה מועילים לשינוי גזר דין החוטא. ואולם המהרש"א ועוד רבים מחלקים בין צדקה, תשובה וצעקה, שבאים ביסודם לכפר על החטא שמחמתו נגזרה הגזירה, לבין שינוי השם ושינוי מקום, שאינם מכפרים על חטאים, שהרי שינוי השם ושינוי מקום נלמדים משינוי שמם ומקומם של אברהם ושרה, שכלל לא חטאו. אלא שהשינוי בעצמותו מועיל לשינוי המזל ולקריעת גזר הדין.

ועלינו להבין: אם שינוי השם עניינו השיבה בתשובה ותיקון המעשים, כשהחוטא שב בתשובה וגם משנה את שמו, הלא מצינו שאברהם ושרה הועילו לשנות את מזלם למרות שלא חטאו, וא"כ מוכח לכאורה ששינוי השם והמקום הוא דבר המסוגל בכפי עצמו לשינוי המזל. הלא כן?

אנו יודעים ששינוי השם מועיל לחולה גם כשהחולה עצמו כלל אינו יודע ששינו את שמו, בהיותו חולה אנוש ומחוסר הכרה. ואם כל ענין שינוי השם והמקום הוא לתכלית התשובה של האדם עצמו, אם כן כיצד שינוי השם מועיל לשינוי גזר דינו, כשהאדם ששינו את שמו כלל לא שב בתשובה? וביותר שגם משמעות דברי הירושלמי, בו פתחנו, מוכיחה ששינוי השם ללא חטא ותשובה- מועילה.

ואכן, ישנם ממפרשי הרמב"ם שמסבירים ששינוי השם מועיל גם מעצם השינוי, ללא החזרה בתשובה הנלווית אליו, והרמב"ם עסק רק בדרך אחת של תועלת שינוי השם.

*****

ממשמעות דברי הקדמונים והפוסקים נראה, שמשנים שם רק לחולה מסוכן, אך לא לשאר עניני הצלחה וברכה. וכך מורה למעשה גם מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שמשנים שם רק לחולה אנוש, אך לא כדי לזכות לילדים או כדי להגדיל את הפרנסה וכדומה.

מרן שליט"א מורה רבות להחליף שמות שאינם הגונים, אך שם טוב והגון- משנים רק לחולה מסוכן. [ובספר "שמות בארץ" הובא שרבי רפאל וולף שליט"א סיפר שרבנו מרן הגרא"מ שך זי"ע הורה מספר פעמים שכשאפסו הסיכויים בדרך הטבע וכללי הרפואה, לא משנים שם, ומשנים שם רק כשישנם סיכויים מסוימים להחלמת החולה, אף כשנמצא בסכנת מוות]. ולכאורה, הלא ראינו מדברי הירושלמי שרבי יוחנן אמר למוכר הממתקים ששינוי המקום והשם מועילים לפרנסה טובה?!

יתכן שאכן אף שר' יוחנן הציע לאותו אדם לשנות את מקומו, אך הוא לא הציע לו לשנות את שמו, אף שאמר לו שגם שינוי השם גורם לשינוי המזל, וזאת משום שלא ברור שהמקום אליו יעבור יעלהו במזלו או אדרבה, יגרע ממזלו, שהרי אין אתנו יודע עד מה, והדבר צפון ונסתר הוא. רק שבשינוי מקום, יכול אדם לשנות את מקומו שוב ושוב, לפי ראות עיניו. אך את שמו אינו יכול לשנות שוב ושוב, כי אם יעשה כן, ייהפך ללעג ולקלס. [ובספר התדיר (בדרשה לר"ה) כתב: "ושינוי השם הוא שמחליפין שמו ואפשר כי בזה תתבטל הגזירה, אבל שיחליף האדם שמו בכל יום הכפורים, אי אפשר, מפני תיקון העולם בעניני הכתובות והחתימות והשטרות שחותמין השמות וכותבין "פלוני בן פלוני", ולא ימצא בכך שינוי השם"]. ואם ישנה את שמו ושמו החדש לא יביא לו הצלחה, ייאלץ לשנות שוב את שמו, וכדי בזיון וקצף...

*****

ה'נחלת שבעה' מסביר בהרחבה שכשהאדם נמצא תחת מערכת מזל גרועה, הקב"ה אינו משנה את מערכת מזלו, אך ביכולתו "לעקוף" את מערכת המזל ע"י שינוי שמו, ואז נחשב הוא לאדם אחר, וא"כ המזל שהיה לו עד כה, כבר אינו מזלו שלו, כי אם של האדם הקודם בשמו הקודם. וכך נעשה אצל אברהם אבינו, שמזלו הורה שלא יוולדו לו בנים וע"י שהוחלף שמו, נותר מזלו הקודם תחת שמו ומהותו הקודמת ולא על שמו ומהותו החדשה.

מסיבה זו כותב ה'נחלת שבעה' שחולה ששמו הוחלף, אין לקרותו בשמו הקודם ואין לכתוב בגט "דמיתקרי" על שמו הקודם, כיון "ששם הנקרא לו על ידי חולי, הטעם הוא מפני שידוד המערכת כאלו הוא איש אחר ואין הוראת המזל על זה האיש, וא"כ אם יקראו אותו בשם הראשון, שינוי השם מאי אהני?! ולכן שם השינוי עוקר שם הראשון". וכך כתבו בשו"ת מהר"ם חלאווה (סימן צו) ועוד רבים.

ואולם בימינו לא מחליפים לגמרי את שם החולה, אלא רק מוסיפים לו שם נוסף. מדוע??

מורי ורבי הגר"ח קניבסקי שליט"א הסביר זאת בכך שמרן החזו"א זצ"ל אמר שכשאדם נקרא בשני שמות, נחשב שמו כשם אחד ארוך, ולכן כשמוסיפים לאדם שם, אין זה רק הוספה, אלא מהות חדשה

של שני שמות הנחשבים לשם אחד. (ובספר "שמא גרים" מביא רעיון זה בשם רבינו הגרא"מ שך זצ"ל, בעל 'אבי עזרי').

הערוך השולחן (אבה"ע קכ"ט סי"ב וסי"ח) מסביר הסבר מעניין בדבר. לדבריו, בדורות התנאים, האמוראים והראשונים, לא קראו כלל לאנשים בשני שמות, וממילא כששינו את שם החולה, החליפו כליל את שמו לשם חדש. אך בימינו, כשכמעט כל ילד שני במשפחה נקרא בשני שמות, ניתן להוסיף שם ולא להחליף לחלוטין את השם הראשון.

הנושא ארוך ומורכב, ובין גדולי עולם, גם בימינו אנו, ישנם הבדלי גישות בענין, הנובעים מהבדלי הגישות של הראשונים והקדמונים בנושא. רק נזכיר שהקדמונים כתבו שכדי לשנות שם, צריכים להיוועץ באדם גדול ביותר, יש הכותבים ש"יהיה בעל רוח הקודש".

---- ושתמיד נהיה בריאים ובעלי מזל טוב...

(פורסם גם ביתד נאמן)

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

האם יהודי שאינו מחמיר יכול להיות 'גוי של שבת' עבור מי שמחמיר?

שואל א. רוזנבוים מבני ברק: כידוע לכולם יש הרבה פעולות בשבת שיש מחמירים שלא לעשותם ויש מקילים בהם וכגון פתיחת בקבוקים, קופסאות שימורים וכדומה. האם מותר למי שמחמיר לבקש ממי שאינו מחמיר שיפתח עבורו את הבקבוק? יאמין לי הרב ששאלתי כבר הרבה רבנים שאלה זו ואף אחד לא ענה לי תשובה ברורה, ולא הראה לי מקור מדברי הפוסקים לשאלה זו הנוגעת מאד למעשה, אני למשל מן המחמירים שלא לפתוח בקבוקים בשבת וכל שבת אני מתחבט בשאלה זו, וכמו כן אני שואל מה עדיף יותר לפתוח את הבקבוק בשינוי, או לבקש מאחר שיפתח עבורי? אודה מאד אם הרב יוכל לתת לי תשובה ומקורות לשאלה זו.

תשובה: יש לדון בשאלה זו מצד ד' נידונים שונים: א' איסור 'אמירה' ב' לפני עור ג' שליחות בחילול שבת ד' הנאה ממעשה שבת.

איסור 'אמירה'

הנה נראה פשוט שגם כאשר מדובר באמירה לישראל לעשות מלאכה בשבת, יש בזה איסור של 'אמירה לנכרי', וכן מוכח מדברי הטור והבית יוסף בסוף סימן תרכ"ד באשר לחסידים ואנשי מעשה שהיו מתענים ושומרים ב' ימים את יום הכיפור מחמת ספיקא דיומא.

ומשום כך נראה לכאורה שמי שמחמיר לא לעשות פעולה מסויימת בשבת, מחמת החשש שהיא פעולה האסורה לעשותה בשבת, אסור לו גם לומר לאחר המקל לעשות מלאכה זו, מחמת שלדידהו היא מלאכה האסורה.

אמנם כבר ייסד לנו מרן השולחן ערוך יסוד גדול בהלכות 'אמירה לגוי בשבת' שפעולה שיש האוסרים לעשותה בשבת ויש מתירים, אז על אף שאנו פוסקים כאוסרים, מכל מקום על ידי גוי יש להתיר, ומשום כך פסק השולחן ערוך[א] להתיר לומר לגוי לשבור את הפותחת שעל הכלים, ולסמוך על הראשונים הנוקטים שאין בניין וסתירה בכלים.

ולפי זה על אף שאכן איסור 'אמירה לגוי' כולל גם איסור 'אמירה לישראל' מכל מקום מאחר ומדובר כאן על פעולות שיש מחלוקת בין הפוסקים האם מותר לעשותם בשבת, לגבי איסור 'אמירה' ניתן לסמוך על הפוסקים המתירים ולומר לאחר המקל לעשותו פעולה זו עבורו.

ואין להקשות ממה שמבואר בטור בסימן תרכ"ד שמי שמחמיר לשמור ב' ימים של יום הכיפורים אינו רשאי לבקש מאלו שאינם שומרים אלא יום אחד לבשל עבורו, על אף שרובא דעלמא אינו מחמיר לשמור ב' ימים, דשם עצם הפעולה אינה נתונה במחלוקת, שלכולי עלמא אסור לבשל ביום הכיפורים, ועד כמה שאתה מחמיר לשמור את דיני יום הכיפורים גם בי"א תשרי, אם כן זה כולל גם איסור 'אמירה'[ב], אבל בנידון דידן שעצם הפעולה נתונה במחלוקת אם היא אסורה בשבת אם לאו, אין בפעולה כזו משום איסור 'אמירה'.

אמנם המשנה ברורה כתב[ג] שאין לסמוך על היתר זה של השולחן ערוך אלא כאשר נחפז הרבה לצורך מצווה או בהפסד מרובה, וכן מבואר מדברי הביאור הלכה בסימן רנ"ג[ד] לגבי אמירה לגוי לבשל דבר לח שנצטנן (אף כאשר לא שייכת גזירת 'חזרה') שאין לסמוך על זה אלא אם הוא לצורך שבת ואין לו עצה אחרת, ומבואר שגם פעולה שנחלקו בה הפוסקים האם היא מותרת או אסורה אין להקל בה בשופי גם לגבי איסור 'אמירה' שבה.

אמנם זאת נראה שאם מדובר בפעולה שאין אתה נמנע מלעשותה אלא מחמת שנוהג אתה חומרא וסלסול בעצמך, אך מעיקר הדין היא מותרת לדעתך, נראה שבאיסור 'אמירה' הקל, רשאי אתה לומר שאין אתה מחמיר בזה, ורק בעשיית המלאכה עצמה, הנהגת את עצמך להיות מן הפרושין[ה].

'לפני עור'

אמנם באיסור 'אמירה לישראל' יש פן חמור יותר מאיסור 'אמירה לנכרי', והוא מצד 'לפני עור לא תתן מכשול' שהרי גוי אינו מצווה על חילול שבת ואדרבה מצווה הוא לא לשמור את השבת, אולם ישראל מצווה שלא לחלל את השבת, ואם כן כאשר הינך סובר שיש פעולה מסויימת שאסור לעשותה בשבת, היאך אתה מכשיל אחרים בעשיית פעולה זו?

אך עיין לקמן סימן ?? שכתבתי את מח' הפוסקים האם בלאו של 'לפני עור' הולכים אחר המכשיל או אחר הנכשל, ונפקא מינה היכא שהמכשיל סובר שהדבר אסור, אך הנכשל סובר שהוא מותר, האם שייך בזה לאו של 'לפני עור' והעליתי שיש בזה ד' דרגות שונות:

א. כאשר המכשיל סבור שהדבר אסור מעיקר הדין והנכשל טועה בדבר, בזה לכולי עלמא יש בזה איסור 'לפני עור'.

ב. כאשר המכשיל סבור שהדבר אסור מעיקר הדין או אף מחמת הספק אך מודה הוא שיש לנכשל על מי לסמוך להקל, בזה נחלקו הפוסקים אם יש זה איסור של 'לפני עור'.

ג. כאשר המכשיל סבור שמעיקר הדין הדבר מותר ורק מחמת חומרא נמנע ממנו, הרי שלכולי עלמא אין בזה איסור של לפני עור.

ד. כאשר מדובר במחלוקת השולחן ערוך והרמ"א ועל דרך משל השולחן ערוך מתיר והרמ"א אוסר, מותר לבן אשכנז המחמיר לומר לבן ספרד המתיר לעשות זאת, ואין לחוש בזה על כל פנים מצד 'לפני עור'.

ומעתה בנידון דידן אם הינך סבור כי פעולה זו אסורה מעיקר הדין והמתיר טועה בדבר אם כן וודאי שאינך יכול לבקש ממנו לעשות עבורך פעולה זו בשבת, שלדידך הינך מכשילו באיסור, אך באופן שסבור אתה שיש למתיר על מה לסמוך, נחלקו בזה הפוסקים, וכאשר מדובר בדבר שסבור אתה שמעיקר הדין הוא מותר ורק מחמיר אתה, הרי שבוודאי אין לחוש בזה מצד איסור 'לפני עור'.

שליחות בחילול שבת

עוד חמור איסור 'אמירה לישראל' מאיסור 'אמירה לנכרי' והוא משום שבישראל יש דין 'שליחות' וכאשר פלוני עושה מלאכה עבור אלמוני על פי ציוויו יש לומר שמעשו של פלוני מתייחס אחר אלמוני מדין 'שליחות' ונמצא אם כן שמי שמחמיר לא לעשות פעולה מסויימת בשבת, כאשר יבקש מאדם אחר לעשותה בעבורו הרי שהפעולה מתייחסת אחריו ומה ריווח יש בדבר?

ועל אף שאין שליח לדבר עבירה, מכל מקום כבר כתב הסמ"ע[ו] שזהו רק כאשר המשלח יכול להתנצל ולומר שלא העלה על דעתו שהשליח יעשה פעולה זו, שהרי 'דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים?' אך בנידוננו המשלח ידע שהשליח יעשה פעולה זו שהרי הוא סבור כמתירים, וממילא חוזרת פרשת שליחות למקומה.

אמנם דעת החתם סופר[ז] שחילול שבת הוא מהעבירות שלא ניתן לעשותם על ידי שליח (אף אם היה שליחות לדבר עבירה) שהתורה הקפידה על מנוחת גופו של האדם, וגופו נח, אך במקום אחר הארכתי (עיין לקמן סימן ??) שאין דבריו מוסכמים לכולי עלמא ויש מקורות המוכיחים אחרת ואין לכפול הדברים[ח].

אך בוודאי שיש מקום להקל בזה, מאחר ויש הנוקטים[ט] שלא התחדשה כלל פרשת שליחות בדבר עבירה, גם באופן שסברת 'דברי הרב ודברי התלמיד' איינה שייכת ודלא כסמ"ע הנ"ל, וגם אם ננקוט כסמ"ע שמא הלכה כחתם סופר שחילול שבת הוא מהעבירות שלא ניתן לעשותן על ידי שליח, ובפרט שעצם הפעולה נתונה במחלוקת הפוסקים[י].

הנאה ממעשה שבת

עוד יש לדון האם אין לפשוט את השאלה שאנו עוסקים בה לאיסור מכח איסור 'הנאה ממעשה שבת' שאם הינך סבור פעולה זו אסורה אם כן על אף שאחר עשאה, מכל מקום מבחינתך זהו חילול שבת ואין להנות ממעשה שבת?

אמנם גם בזה נראה שאם הינך סבור שפעולה זו אסורה מעיקר הדין אם כן אין אתה רשאי להנות ממלאכה זו כדין הנאה ממעשה שבת שנעשה בשוגג שאסור לאחרים בו ביום, אך באופן שהינך סבור שיש למתיר על מי לסמוך, יש להקל בזה מדין 'מעשה שבת' וזאת על פי המבואר במשנה ברורה[יא] בשם הפרי מגדים שכל פעולה שיש מחלוקת בין הפוסקים האם מותר לעשותה בשבת, בדיעבד מותר להנות ממנה אחר שאיסור הנאה ממעשה שבת אינו אלא מדרבנן.

וכאשר מדובר על 'פתיחת בקבוקים' יש היתר נוסף להקל מצד זה, שיש לומר שזה שהינך יכול למזוג מהבקבוק משום שפלוני פתח את הבקבוק, אין זו נחשב עבורך כהנאה חיובית האסורה, אלא כסילוק המפריע וכהנאה על דרך השלילה, והנאה כזו אינה אסורה מצד הנאה ממעשה שבת[יב].

ולכן וודאי יש להקל למי שמחמיר שלא לפתוח בקבוקים בשבת, להשתמש בבקבוק שנפתח ע"י מי שמקל, ואין לו לחוש בכך לאיסור הנאה ממעשה שבת.

הדינים העולים

א. כאשר אתה סבור שאין למקל על מי לסמוך אסור לך לבקש ממנו לעשות פעולה זאת עבורך וזאת הן מצד איסור 'אמירה' והן מצד 'לפני עור'.

ב. כאשר אתה סבור שמעיקר הדין פעולה זו מותר לעשותה בשבת, ואתה נוהג חומרא לעצמך, רשאי אתה לבקש מאחר לעשות מלאכה זו עבורך, ואין בזה לא איסור 'אמירה' ולא איסור 'לפני עור'.

ג. כאשר אתה סבור שפעולה זו אסורה מעיקר הדין או מחמת הספק, אך יש למקל על מי לסמוך, יש להקל ולבקש מהמתיר לעשות פעולה זו עבורך, רק במקום צורך גדול וכדומה ועיין בהערה[יג].

ד. והוא הדין כאשר מדובר על מחלוקת שולחן ערוך ורמ"א, וכגון ספרדי הרוצה לבקש מאשכנזי לחמם עבורו (באופן המותר) מרק שלא הצטנן לגמרי, שאין להקל בזה אלא במקום צורך גדול ועיין בהערה.

ה. נראה שבני ספרד יכולים להקל בנידונים המובאים באותיות ג' וד' לעיל גם ללא צורך גדול, אחר שהשולחן ערוך בסימן שי"ד סתם להתיר אמירה לגוי לשבור את הפותחת שעל הכלים ללא שסייג זאת בצורך גדול.

ו. באופן שנמנע אתה מלפתוח בקבוקים בשבת אך זקוק אתה כעת לפתיחת הבקבוק, ויש בפניך ב' אפשרויות, או לבקש ממי שמקל לעשות זאת עבורך, או לפתוח בשינוי (ובאופן שאין אתה סבור שזה אסור מעיקר הדין ואין למתיר על מי לסמוך שאם כן אין פתרון לא בדרך א' ולא בדרך ב' אלא מדובר באופן שסבור אתה שיש למתיר על מי לסמוך) נראה לענ"ד שיש מקום לומר שעדיף לפתוח בשינוי מאשר לבקש ממי שמקל לעשות זאת עבורך, שאם תפתח את הבקבוק בשינוי (כגון עם השיניים) לעולם לא תפגע באיסור דאורייתא, אך אם תבקש ממי שמקל לעשות זאת עבורך, לפי מה שהתבאר לעיל בעניין 'שליחות בחילול שבת' יש חשש רחוק שפוגע אתה באיסור דאורייתא, ונראה שספק איסור דרבנן עדיף על פני כמה ספיקות באיסור דאורייתא וי"ל.

בין אדם לחבירו

והנה כל זאת כתבתי לפי יסודות ההלכה בכל ד' הנידונים דלעיל, אולם לא אמנע מלכתוב מה שנראה לעניות דעתי, שגם אם מצד ההלכה פעמים שהדבר מותר (וכגון באופן שאין אתה נמנע אלא בתור חומרא) מכל מקום אין זו הנהגה ראויה להפוך את הסובבים אותך ל'גוים של שבת', ופעמים שיש בזה חשש פגיעה ב'בין אדם לחבירו' כביכול הנך אומר לו הרי אתה שומר שבת מסוג ב' ואני שומר שבת מסוג א', ואין הנהגה זו מתיישבת על הלב, ואילו היה מדובר באופן אקראי וחד פעמי החרשתי, אך להפוך זאת למנהג של קבע, אין זה ראוי - כך נראה לעניות דעתי.

אמנם כאשר מדובר על פעולה שנחלקו בה ספרדים ואשכנזים וזאת בעקבות מחלוקת השולחן ערוך והרמ"א, בזה נראה שאין פגם ב'בין

אדם לחבירו' משום שאין בקשה זו צריכה להתפרש כפגיעה וכעלבון, שהרי גם האשכנזי המחמיר מודה לספרדי שאילו הוא היה מעדות המזרח היה נוהג כמותו, וכן להפך, אך על כל פנים בנידון זה יש לאסור מצד איסור 'אמירה' אלא אם כן מדובר במקום צורך גדול כמבואר לעיל ב'דינים העולים' אות ד'.

וה' יצילנו משגיאות ויאיר עיננו בתוה"ק.

לתגובות: shyogel@gmail.com

א - שו"ע או"ח סימן שי"ד סעיף ז'.
ב - ומשום כך נקטו הפוסקים לעיקר (עיין שערי תשובה ריש סימן תצ"ו ובספר יו"ט שני כהלכתו) שבן חו"ל הנמצא בא"י ביו"ט שני של גלויות אסור לו לומר לבן א"י לעשות עבורו מלאכה, ואין להקשות ממה שמבואר בשו"ע או"ח סימן רס"ג סעיף י"ז שמי שקיבל שבת מותר לו לומר למי שעדיין לא קיבל את השבת לעשות מלאכה, דשם יש בזה סברא מיוחדת שברצותו לא היה מקבל עליו את השבת כמבואר בב"י שם (ועיין בסימן רס"א ברמ"א בסעיף א' שבזמן תוספת שבת אין איסור אמירה לעכו"ם) ועיין עוד באריכות בעניין זה במאמר י"ט שבסוף ספר אורחות שבת חלק ג'.
ג - סימן שי"ד ס"ק ל"ז.
ד - סעיף ה' סוף ד"ה 'להחם הקדרה'.
ה - כן מבואר במ"ב סימן ש"ז ס"ק ח', וכן מבואר בדברי החזו"א או"ח סימן ל"ז ס"ק כ"א שכתב להקל לומר לגוי ליתן תבשיל לח שהצטנן לגמרי כנגד המדורה או ע"ג מיחם, ומה שמצינו בסימן שי"ח שהרמ"א מחמיר בלח שלא נצטנן לגמרי הוא חומרא, שעיקר ההלכה כרמב"ם וכרשב"א שאין בא"ב אף בדבר לח, וממילא אין להחמיר ע"י גוי, הא קמן שכל פעולה שאנו נמנעים ממנה מחמת חומרא יש להקל לעשותה ע"י גוי (ומה שהבה"ל היסס בהיתר זה, משום שסבר ששיטת הרמ"א בבא"ב בדבר לח שנצטנן לגמרי אינה בגדר חומרא אלא מעיקר הדין)
ו - שו"ע חו"מ סימן קפ"ב ס"ק ב', וסימן שמ"ח ס"ק כ', וע"ע ברמ"א חו"מ סימן שפ"ח שאין לומר 'אין שליח לדבר עבירה' אם השליח הוחזק בכך.
ז - שו"ת חת"ס או"ח סימן פ"ד.
ח - ואין להקשות דאם כן היאך מותר למי שקיבל שבת לומר למי שעדיין לא קיבל שבת לעשות עבורו מלאכה, הרי הוא נעשה שלוחו ונמצא מחלל שבת? זה אינו, דלפי המבואר לקמן סימן ?? שאלה זו תלויה בחקירת האחרונים האם איסור חילול שבת הוא איסור גברא או חפצא, דאם הוא איסור חפצא הרי שהקפידה התורה על מנוחת הבריאה, וממילא אין זו 'עבירה שבגופו' ושייך לעשותה ע"י שליח, אבל כל זה בזמן שהשבת קביעא וקיימא והוא בזמן האמיתי של השבת, משא"כ בזמן תוספת שבת וודאי שהוא איסור גברא ואז אכן וודאי שהוא מנוחת האדם וסו"ס גופו נח וכדברי החת"ס שם (ויסוד הדברים כבר מבואר בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ח סימן ל"ב)
ט - עיין חידושי הריטב"א לקידושין דף מ"ב ע"ב, ורעק"א בדרוש וחידוש לב"מ דף י' ע"ב.
י - הנה בשו"ת מנחת אשר ח"א סימן י"א דן בשאלה זו האם מותר למי שמחמיר לבקש מהמקל לעשות עבורו פעולה בשבת, וכל דבריו סובבים שם סביב איסור 'אמירה' ולא דן מצד 'שליחות' ובמענה לשאלתי כתב לי הגר"א וייס שליט"א (ונדפסה תשובה זו בחלק ב' של שו"ת מנחת אשר סימן י"ב) וז"ל: 'באמת אין מי שאומר דיש שליחות בחילול שבת ולא נחלקו אלא בטעם הדברים, והארכתי בזה במנחת אשר שמות (סימן י"ח) ומה שכתב רש"י בשבת (קנ"ג ע"א) אינו אלא דאסרו אמירה לנכרי בשבת משום דבפועל הוי שליחו ולא משום דיש דין שליחות בחילול שבת' עכ"ל, ולא זכיתי לרדת לסוף דעתו.
סימן שי"ח ס"ק ב'.
יא - עיין ספר ארחות שבת חלק ג' פרק כ"ה סעיף כ"ט מח' פוסקי זמננו האם שפתח שנוצר באיסור, הוי הנאה חיובית או הסרת מונע.
יב - כאשר מדובר בצורך גדול כבר התבאר במ"ב בסימן שי"ד שבכה"ג ניתן לסמוך שאין בזה איסור אמירה, וגם בל'פני עור' ניתן להקל מאחר ונראה לעיקר לדינא כדעת האחרונים שבכה"ג אין לפני עור (עיין שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן מ"ד) אך אם אין צורך גדול יש להמנע הן מצד איסור 'אמירה' והן מצד חשש 'לפני עור'.
יג - בזה אין לחוש 'ללפני עור' כמבואר לעיל אך אם אין צורך גדול יש להחמיר מצד 'איסור אמירה' וכדמוכח בבה"ל סוף סימן רנ"ג.

האם בדקו ה"פרה אדומה" אם היא טריפה?

/ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו פרשת חוקת כתוב: ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו. (במדבר י"ט, ג')

בתרגום יונתן בן עוזיאל מובא: "ותתנון יתה לאלעזר... ויבדקיניה בתמני סרי טריפן".

ובספר מרפסין איגרי בפרשתנו הקשו, וז"ל: כיצד כתב יונתן בן עוזיאל כי הכהן צריך לבדוק את הפרה האדומה בי"ח טריפות, והלא במסכת חולין (י"א ע"א) שנינו מפורשות כי אין בודקים את הפרה, שנאמר: "ושחט... ושרף" - "מה שחיטתה כשהיא שלמה, אף שריפתה כשהיא שלמה".

יתר על כן: מן העובדה שאת הפרה האדומה לא בדקו בשמונה עשר טריפות הוכיחה הגמרא שהולכים אחר הרוב, והואיל ורוב בהמות אינן טריפות, על כן אין צריך לבודקה. כיצד, אם כן, יונתן בן עוזיאל סתר כל זאת וכתב "ויבדקיניה בתמני סרי טריפן"?

ואין לתרץ שיונתן בן עוזיאל סובר כרבי מאיר שחיישינן למיעוטא, ואין הולכים אחר הרוב, ועל כן, לדעתו, צריך לבדוק את הפרה האדומה בי"ח טריפות.

שכן גם לדעת הסוברים ש"חיישינן למיעוטא" אין זה אלא מדרבנן, ואילו יונתן בן עוזיאל כתב זאת בביאור המקרא.

זאת ועוד: הרי, כאמור, חייבים לשורפה כשהיא שלמה, שנאמר: "ושחט... ושרף", ונמצא כי גם לדעת הסוברים כי "חיישינן למיעוטא", במקרה זה אין כל אפשרות לחשוש למיעוט ולבדוק, שהרי התורה ציותה לשורפה בשלמותה?. עכ"ל.

א בשו"ת הר צבי להגרצ"פ פראנק זצ"ל (יור"ד ח"ב סימן מ"ה) תירץ על פי המובא ב"דרכי משה" לרמ"א בשם התשב"ץ, כי כתוב בשם רבי יהודה חסיד, שיש להעביר היד ולמשמש על גבי הבהמה בעודה חיה כדי לדעת אם טריפה היא אם לאו, והיה אם תשפיל עצמה לארץ תחת ידו - כשרה היא, ואם לאו - טריפה.

באופן זה ניתן לבדוק אם כשרות הבהמה, גם בעודה שלמה, כך ששריפתה תתבצע בפרה שלמה.

אמנם, גם אחר תירוץ זה, נותרה עדיין קושיה: מהי הוכחת הגמרא מפרה אדומה שהולכים אחר הרוב, והלא יתכן שבדקוה כפי העצה הנ"ל, אולם בלא בדיקה זו קיים חשש לטריפה, ואין הולכין אחר הרוב?

בהכרח צריך לומר, כי אמנם בדיקה גמורה - היא רק בנתיחת הבהמה, וכל שבודק באופן אחר - כגון בעצה הנ"ל, כשרות הבהמה היא רק מטעם רוב. ומכל מקום, כוונת התרגום יונתן בן עוזיאל היא, כי קיים חיוב לבדוק בהעברת היד, למרות שגם בדיקה זו אינה בדיקה גמורה.

ב בשו"ת גנזי יוסף תירץ שהנה ב "רבינו בחיי" (בפרשת צו) מחדש, כי לכהנים היו סימנים ידועים להם, שעל ידיהם היו בודקים מבחוץ אם הבהמה כשרה, או טרפה.

ואמנם, אין לסמוך על הסימנים הללו, אלא יש לבדוק את כשרות הקרבן בדיקה פנימית. אולם לגבי פרה אדומה שאין אפשרות לבדיקה מעולה, כיון שהתורה מצווה לשורפה כשהיא שלמה, על כן השתמשו

הכהנים בסימנים הללו כדי לבודקה.

הוכחת הגמרא מדין פרה אדומה לדין רוב היא, שלולא שמסתמכים על רוב, כי אז אי אפשר היה להסתמך על הסימנים שהיו בידי הכהנים ולקבוע על פיהם את כשרות הבהמה.

ג בשו"ת "בית יצחק" (יורה דעה ל"ט) מיישב על פי דברי התוספות במסכת שבת (כ"ב ע"ב ד"ה וכי), שהביאו בשם ברייתא דמלאכת המשכן, שעמוד הענן שהיה הולך לפני המחנה בארבעים השנים ששהו במדבר, היה מאיר להם עד שאדם היה מסתכל בטפיח או בחבית מבחוץ, ורואה את מה שבתוכו.

מעתה יש לומר, כי דברי יונתן בן עוזיאל, אמורים רק לגבי הפרה אדומה שנעשתה במדבר, בפרה זו ניתן היה לבודקה בי"ח טריפות, למרות שנשארה בשלמותה, וזאת על ידי עמוד הענן שהיה מאיר וראו כל מה שבתוכה.

הוכחת הגמרא לדין רוב, היא משאר הפרות האדומות שנעשו במהלך הדורות, בהם לא ניתן לבדוק אם טריפה היא או כשרה, לא מבפנים ולא מבחוץ, הרי לנו כי סומכים על דין רוב להכשירה.

סיפור לשבת

רואה ואנו נראה

/ הרה"ח ר' יצחק ברבר

זה קרה ביום בהיר, יהודי ירא שמים נעלם מביתו כשהוא מותיר אחריו אישה עגונה עם ילדים קטנים. כל החיפושים אחריו העלו חרס, כאילו בלעה אותו האדמה. האישה הסתובבה בכל רחבי רוסיה, אך לא מצאה דבר, והיא שבה לביתה שבורה ומיואשת. אחד מבני המשפחה שהעניין נגע לליבו פנה אל האישה וייעץ לה לנסוע לרוסטוב, שם כיהן האדמו"ר הרש"ב מלובביץ' זצוק"ל זיע"א. "הוא היחיד שיוכל לעזור לך", אמר לה אותו חסיד בן המשפחה. האישה לא ראתה שום קרן אור במצבה הקשה, שמעה לעצת הידיד בן המשפחה, ארזה מזוודה, ונסעה לרוסטוב הרחוקה אל הרבי הרש"ב.

כשהגיעה אל בית הרבי נכונה לה אכזבה קשה. "הרבי אינו מקבל נשים ליחידות" אמר לה הגבאי, והורה לה לכתוב על דף נייר את בקשתה, והתשובה מהרבי תעבור דרכו. ככל שניסתה לבקש לראות את זיו פניו של הרבי לא עזר לה מאומה. הגבאי טען שבשום פנים ואופן לא תוכל להיכנס לחדרו של הרבי. בלית ברירה העלתה האישה את בעייתה הקשה על הכתב. היא תיארה את כל אשר עובר עליה בשנים האחרונות מאז שננטשה לבדה עם ילדיה והיא מחוסרת כל. כעבור שעה קלה קרא לה הגבאי ואמר לה כי תשובת הרבי הייתה, שאם היא רוצה לפגוש בבעלה, עליה לנסוע לוורשא שבפולין משם תבוא הישועה. "מהיכן אקח כסף לנסיעה שכזו?" התייפחה האומללה.

ניגש הגבאי לבית המדרש, שוחח עם מי ששוחח, ובסיום התפילה נערכה מגבית עבור האישה. נאסף סכום כסף מכובד עבור הנסיעה והשהות שם. נתן הגבאי את הכסף לאישה והיא יצאה לדרך. בתום הנסיעה הארוכה הגיעה הרכבת לוורשא. ירדה האישה מהרכבת, עמדה בבית הנתיבות עייפה וחסרת בטחון והרהרה, לאן תפנה ואנה תלך? אין לה כאן לא גואל או קרוב, אף אחד גם לא ממתין לה, מה אעשה? ובעוד היא מהרהרת בגורל מצבה הקשה, ניגש אליה לפתע אדם, מראה פניו מאד מכובד, גבה קומה עטור בזקן צהבהב והוא שאל: "אני רואה שאת עומדת נבוכה, במה אוכל לעזור לך?" סיפרה האישה לאותו יהודי את כל אשר עבר עליה בשנים האחרונות וכי הרבי מלובביץ שלח אותה לוורשא למצוא את בעלה. שאל האיש לשם בעלה, וכשאמרה לו האישה את שמו, אמר לה, שלדעתו עליה לפנות אל טחנת הקמח הנמצאת לא הרחק מתחנת הרכבת, שם תברר על בעלה. הוא הראה לה את הדרך כיצד להגיע אל תחנת הקמח, והלך לדרכו.

שמעה האישה בקול האיש האדיב ועשתה כדבריו. כשהגיעה אל טחנת הקמח, פנתה לחדרו של בעל הטחנה ושאלה "האם יהודי בשם זה עובד כאן בתחנה?" "כן" השיב לה, "יש אצלנו עובד שכזה". הוא ביקש ממנה להמתין בחדרו, ולאחר רגעים ספורים הגיע עם האדם אותו היא מחפשת כבר שנים. זה היה בעלה. בתחילה דיברה האישה בכעס גדול, אך לאחר שעה ארוכה כשבעלה הסביר לה למה נאלץ לעזוב את הבית באופן שכזה, היא נרגעה. היא ניסתה לשכנע אותו לשוב לביתם שברוסיה, אך הוא טען כי אינו מעוניין לחזור לרוסיה וסיבותיו עמו. בתוך כך שאל את אשתו: "הכיצד הגעת עד לכאן? מנין ידעת שאני פה?" היא סיפרה לו שהייתה אצל הרבי מלובביץ, הרבי הרש"ב זי"ע, והוא שלח אותה לפולין. נתרגש הבעל ואמר "אם ישנו צדיק כה גדול שמצא אותי ברוח הקודש במקום כה מרוחק, בזכותו אני מוכן לחזור לביתי ולמשפחתי. ואמנם חזרה האישה עם בעלה לביתם שברוסיה, ומאז חיו חיים שלווים ונעימים.

לאחר שחזרה האישה לביתם, נסעה שוב לרוסטוב וביקשה להיכנס אל הרבי להודות לו על שמצאה בזכותו את בעלה. אך כמו בפעם הקודמת גם עתה נאמר לה, כי הרבי אינו מקבל נשים ליחידות, אלא שהפעם היא התעקשה שהיא רוצה לראות את הרבי בכל מחיר. ראו החסידים כמה נוגע הענין לנפשה ויעצו לה להמתין ליד חדרו של הרבי, וכשיצא הרבי מחדרו תוכל לראותו. ואכן כך עשתה. עמדה והמתינה. והנה בשעה

המשך בעמוד הבא...

היעודה נפתחה הדלת והרבי יצא מחדרו. ברגע שראתה אישה את הרבי צעקה צעקה גדולה, פרצה בבכי וכעבור כמה רגעים נפלה מעולפת. לאחר שהתעוררה מעלפונה נשאלה ע"י החסידים "מה קרה? ומדוע התרגשה כ"כ כשראתה את פני הרבי?" "מה זאת אומרת", אמרה בהתרגשות, "הרי זה בדיוק האיש אשר פגש אותי בתחנת הרכבת, והוא שהדריך אותי אל תחנת הקמח שם מצאתי את בעלי. אמרו לה החסידים כי טועה היא, הרי הרבי לא יצא בזמן האחרון לוורשא, אך האישה התעקשה ואמרה נרגשות "אני לא טועה, זה האיש! והוא שפגש אותי בתחנת הרכבת! אני לא טועה! ראו החסידים כי היא כ"כ בטוחה בדעתה, והחליטו לבדוק מתי בדיוק פגשה האישה את הרבי בוורשא.

מסרה להם האישה את היום והשעה המדויקים בהם פגשה את האיש בתחנת הרכבת, ואז התברר לחסידים דבר פלא. הנוהג אצל הרבי היה שכל יום בשעה אחת בצהרים סעד ארוחת צהרים. הגבאי היה מביא את האוכל על מגש עד לפני הדלת בחדר בו שהה הרבי, ובדיוק בשעה אחת היה הרבי פותח את הדלת. הגבאי היה נכנס, מניח את המגש על השולחן ויוצא.

באותו יום בו פגשה האישה את היהודי הנכבד בתחנת הרכבת בוורשא, כשהגיע הגבאי כהרגלו עם מגש האוכל בשעה אחת בצהרים, הייתה לתדהמתו הדלת נעולה. הוא דפק קלות על הדלת אך לא היה קול ולא עונה, הוא המתין רגעים מספר ושוב נקש על הדלת אך גם הפעם היא לא נפתחה. החלו בני הבית לדאוג לשלומו של הרבי. אף אחד לא ידע מה קרה לרבי שאינו פותח את דלתו כמידי יום ביומו.

ניגש אחד החסידים לחצר לשם פנה חלון חדרו של הרבי, החלון היה מוסתר בוילון, טיפס החסיד על אדן החלון ורצה להציץ לחדרו של הרבי. לתדהמתו עמד הרבי נשען על אדן החלון והביט החוצה. פניו היו מהורהרים ורציניים ביותר, ונראה היה שהוא נמצא באותה שעה "במקום אחר". הרבי עמד כך זמן ממושך. לאחר זמן פתח הרבי את דלתו וביקש שיכניסו את ארוחת הצהרים. ישבו החסידים וחישבו ומצאו שבאותה שעה שהרבי עמד מהורהר ליד חלון חדרו, בדיוק באותה שעה פגשה האישה את היהודי המכובד גבה הקומה, בעל הזקן הצהבהב בתחנת הרכבת בוורשא...

שביבים / שאול שיף

חוטי זהב וחוטי היצר / משה מיכאל צורן

השם לודמיר התפרסם בעשרות השנים האחרונות כשמה של משפחה מכובדת שברשותה פרדסי אתרוגים המניבים סחורה משובחת המכבדת את בעליה. לא רבים מכירים את המעשה המופלא על סב המשפחה שבזכותו החלו נכסיה של משפחת לודמיר לשגשג.

אבי השושלת התגורר בעיר צפת והתפרנס מחנות שהיתה פתוחה במשך כמה שעות ביום, אבל את עיקר מלאכתו עשה בבית המדרש, כאשר מיד לאחר תפילת שחרית ישב כשלוש או ארבע שעות עם תלמידים ולימד אותם תורה ויראת שמים. כך נהג מדי יום, ורק לקראת חצות היום הגיע לחנותו ועסק במסחר כדי לפרנס את בני ביתו.

מעולם לא חרג ממנהגו זה, וגם רעייתו הצדקת וילדיו ידעו שאסור להפריע לאבא בלימודו. פעם הזדמן לצפת סוחר גדול שהציע חוטי זהב למכירה. הרב לודמיר העריך שמסחורה זו יוכל להרויח הון רב ולכן השקיע את כל כספו בחוטי הזהב. ברם, רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, והעסקה לא הצליחה. כמעט כל החוטים נותרו בחנות כאבן שאין לה הופכין. בתקופה ההיא, כך מסתבר, היו תושבי צפת צריכים יותר לחם וחלב מאשר חוטי זהב. הרב לודמיר נשאר עם כל הסחורה ואין דורש לה. כל זה לא מנע אותו מלימודיו וסדריו הקבועים. כך עבר זמן רב ועדיין לא נראה כל פתרון באופק. ויהי היום ולצפת מגיע סוחר ערבי מלבנון. כאשר שמע על חוטי הזהב המוצעים למכירה, ביקש לרוכשם בכסף מלא ובמזומנים. התדפק הערבי על דלת ביתו של הרב לודמיר, וכשביקש לדבר עם בעל הבית - הודיעה לו הרעייה שהבעל נמצא בבית המדרש ואי אפשר עכשיו להפריע לו. "ברצוני להציע לו עסקה כזו שכאשר ישמע אודותיה יקפוץ בעלך ממקומו", אמר הסוחר הלבנוני לעקרת הבית, תוך שהוא משמיע באוזניה את רצונו לרכוש את החוטים. שלחה האישה את בנה לבית המדרש כדי שיבשר לו על בואו של הסוחר המוכן לרכוש את חוטי הזהב. הרב לודמיר מיאן לשמוע ונישאר בשלו: "עד חצות היום אי אפשר להפריע לי". כששמע הסוחר הערבי כך, אמר לאישה שכיוון ששיירת הגמלים בה הגיע אינה מתכוננת להמתין לו, הוא נאלץ להמשיך בדרכו ללבנון. ביקשה ממנו גברת לודמיר שימתין עוד כמה דקות ובינתיים החליטה לבוא אישית אל בעלה ולשכנעו לעשות את העיסקה. פנתה האישה לבית המדרש ואמרה: "בעלי, הבה ואציע לך עסקה; על מה הינך חושש? על אותן שלוש שעות שתיאלץ להפסיד עקב העיסוק בסחורה? אני מוכנה לתת לך שלשה שבועות או אפילו שלשה חדשים במקום שלוש השעות הללו. אאפשר לך ללמוד בבית המדרש במשך שלשה חדשים רצופים ולא להגיע הביתה. העיקר שתשתחרר מהסחורה התקועה אצלנו זמן רב". והבעל, נותר בסירובו. "אין על מה לדבר. לא אגיע עכשיו הביתה. ואם הסוחר לא ימתין עד חצות, ישלח הקב"ה את עזרתו בצורה הנראית לו". רעייתו של הרב לודמיר, עשתה רצון בעלה, ועזבה את בית המדרש ושיחררה את הסוחר הערבי לדרכו. עכשיו היו אלה תלמידיו של הרב לודמיר ששאלוהו: "ילמדנו רבינו, הרי האשה אמרה דברים של טעם. היא הציעה לך שלשה חדשים במקום שלוש שעות של ביטול תורה. מדוע סירבת"? הסביר להם מגיד השיעור בטוב טעם ודעת: "הרי באותן שעות שבהן אני יושב ולומד, עומד כאן גם היצר הרע וחורק עלי את שיניו בכעס רב. הוא

שולח לכאן, לבית המדרש, את כל המניעות האפשריות כדי להפסיק אותי מלימודי. "יודע הוא, היצר, שברגע שאפסיק פעם אחת את הקביעות שלי ואצא מבית המדרש לפני השעה הקבועה, הרי מחר ומחרתיים הוא ישלח לי סוחרי-זהב נוספים שגם הם יצליחו לבטלני מלימודי. ואז אומר לעצמי: הרי גם אתמול הפסקת את לימודיך, ומה יום מיומיים? "לכן, אפילו שדבריה של אשתי היו דברים של טעם, לא רציתי להפסיק את השיעור, והקב"ה שהוא זן את הכול ומכלכל את כל בריותיו, ישלח לי את עזרתו ממקום אחר". סופו של הסיפור היה, שהשיירה של הסוחר נתקעה בדרכה, והערבי חזר לביתו של לודמיר וביצע את העסקה על הצד הטוב ביותר, תוך שהוא משלשל הון רב לידיו של המוכר שסירב להפסיק מלימודו. מני אז החלה המשפחה להתפרסם בעושרה המופלג והיא מוכרת עד היום כאחת המשפחות הנקיות והמכובדות בעם ישראל.

השכנת שלום בית

כותב מחבר "אוצר הידיעות": אבי זצ"ל ערך חשבון נפלא, ולפיו, אהרן הכהן התעסק בכל יום לפחות בחמישה מקרים של "שלום בית". שהרי אחרי מיטתו של אהרן הלכו 80 אלף בחורים ששמם אהרן, כמובא בכלה רבתי (פרק ג'). נכתב שם, שאותם בתים שאהרן השכין בהם שלום, נתנו כאות הוקרה את שם בנם על שם אהרן.

נמצא, שהיו לפחות 80 אלף מקרים של שלום בית שאהרן התעסק בהם. ומכאן, אם ניקח שלוש מאות וחמישים וחמישה ימים שישנם בשנה ונכפיל אותם בארבעים שנה (שנות המדבר), נקבל ארבעה עשר אלף ומאתיים יום. ועכשיו נחלק את אותם 80 אלף מקרים למספר הימים הללו, נמצא שלכל הפחות חמישה מקרים פלוס של "שלום בית" ביום, טיפל אהרן הכהן. וגם אם נניח ששיחה אחת שלו הספיקה להשכין שלום, הרי ניווכח שכל כולו של אהרן היה בעסקי השכנת שלום בית בין איש לאשתו ובין אדם לחברו.

וברבנו יונה (באגרת התשובה אות י"ד) כתב: "וחייבים ישראל לברור אנשים ברורים שיטילו שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו, שיהא בידם הכוח לכוף ולהכריח בני אדם על השלום. ויהיו אותם אנשים הברורים, אנשים שמחים, שיודעים לפייס ולרצות בני אדם ולהטיל שלום, ולא יהיו כעסנים ורגזנים וכו'. ואמרו חז"ל (תענית כד, א') על האנשים הללו שמטילים שלום בשמחה ובטוב לבב, כי מובטח להם שהם בני עולם הבא".

מיהו צדיק?

בספר היהודי הקדוש (עמוד קכ"ט) כתב: הרבה חסידים טועים ובוחרים להם רבי, והוא איש שאינו ראוי כלל ללבוש איצטלא של צדיק. גם בספר ראש הגבעה לתלמיד הגר"א, כתב: וכן צריך השקפה להבחין בין הירא את ה' באמת ובין המשוגע והמטורף, עד שכמה בני אד שופטים על אחד שהוא ירא גדול ובאמת אינו אלא משוגע גדול ומטורף גדול.

שימוש בשמות הקודש

כתב המהר"ל בספר באר הגולה (הבאר השני): לכן מותר לצדיקים להשתמש בהשבעת שמות, ולא נחשב להם שמכחישים פמליה של מעלה. וביאר: משום שהם פועלים על ידי צירוף אותיות הקודש שבהן ברא הקב"ה את עולמו, וממילא לא נחשב כהכחשה, שהרי פועלים באותו כלי אומנות עצמו שפועל הקב"ה. מה שאין כן כישוף בשמות הטומאה המכחישים פמליה של מעלה. יצויין, כי החתם סופר כתב כי "שמות הקודש הם פעולות אמיתיות כמו שראיתי בעיני מאיש מופת מורי (רבי נתן אדלר זצוק"ל) כהן צדק ז"ל".

המלווה הנסתר

/ הרב חנוך חיים ויינשטוק

שקועים היו ה"יהודי הקדוש" מפשיסחא ותלמידיו בלימוד, והנה הגיע עניין קשה מאד. התעמק הצדיק בלימודו וכלל לא חש בנעשה סביבו. כל אותה עת ישבו סביבו התלמידים והמתינו עד אשר ימשיך רבם בשיעורו, ואולם עיונו של הצדיק באותה סוגיה חמורה ארך זמן רב. לפתע חש אחד התלמידים הממתינים ברעב, אמר אפוא לנפשו: בודאי יוסיף הרבי להגות בסוגיה עוד זמן רב, בינתיים יכול אני למהר לבית אמי ולטעום דבר מה על מנת להשקיט את רעבוני. הן עתה מציק לי הרעב ומונע ממני להתעמק בלימוד, ואם לא אוכל כעת כיצד אצליח להתרכז בלמוד מאוחר יותר? במחשבה זו מיהר אל ביתו, אכל דבר מה ופנה לשוב אל בית המדרש. עודנו על סף הבית, וקולה של אמו השיגו: "אנא, בני, התוכל לעלות אל עליית הגג ולהוריד חבילת שחת? הן יודע אתה שאיני מסוגלת לטפס עד לגג, וכה זקוקה אני עתה לשחת!"."אבל אמא..." השיב הבן, "עלי לחזור מיד אל בית המדרש, הן הרבי יסיים עד מהרה את עיונו בסוגיה ויתחיל להסביר את הדברים באוזני התלמידים!". "מוטב, בני", הבינה האם ונאנחה, "שוב ללימודך, וסלח לי על שביקשתיך לטפס אל עלית הגג. מה אעשה ואני זקוקה לעתים קרובות לעזרתך, כן..." דמעה נגרה מעיניה, "לא קל להיות אישה אלמנה". כשהמלים של אמו מלוות אותו, יצא הבן מהבית ופסע לעבר בית המדרש. תחילה צעד במהירות, מחשש פן יפסיד שמץ מדברי רבו, אך הנה נעשו צעדיו מתונים קמעה, ולפתע עצר על מקומו בבהלה, ושאל את עצמו שאלה נוקבת: "וכי לשם מה אני לומד? לאיזו מטרה אני כה ממהר אל בית המדרש? האם כדי ללמד ולדעת עוד ועוד?! וכי מה אשיג אם אוסיף לעצמי ידיעות, הרי כל מטרתו של הלימוד היא על מנת לקיים את הדברים! והנה עתה הכהו לבו לא מילאתי אחר בקשתה של אמי! - - אמנם למדתי הלכות כיבוד הורים, וההלכות שגורות על פי, אך כאשר הגיע הרגע לקיימן מה עשיתי? עזבתי את אמי ולא מילאתי את משאלתה. האם לשם כך למדתי את ההלכות? לא! כל מטרת הלמוד הייתה על מנת לקיים את הדברים. עלי למהר הביתה ולעשות את שבקשה אמי. חיש סב הנער על עקביו ושב לבית אימו. הוא טיפס אל עליית הגג, חיטט בין החפצים עד אשר מצא את חבילת השחת המבוקשת. "הנה, אימא, השחת שביקשת" .הגיש את החבילה לאמו, בעיניים מושפלות מבושה, "אנא, מחלי לי על שלא מילאתי את בקשתך מיד".

על פניה של האם הסתמן חיוך של קורת רוח, "רוב תודות, בני. ועתה, רוץ ללימודיך, מקווה אני שלא הפסדת ולו גם מעט מדברי רבך!".כשלבו קל עליו מיהר הנער אל בית המדרש. "אנא ה'" רחשו שפתיו, "איני רוצה להפסיד את דברי הרבי, עשה נא שלא אאחר!" בידיים רוטטות פתח את דלת בית המדרש. בחלל החדר עמדה דומיה. ה"יהודי הקדוש" שקוע היה עדיין בעיונו. והנה, אך נפתחה הדלת, הרים הצדיק ראשו מן הספר וחיוך האיר את פניו הקדושות. הוא קם ממקומו ופנה אל התלמיד הניצב על הסף. "האם ידוע לך מי מלוה אותך כעת?" הנער היתום השפיל פניו במבוכה. חבריו התבוננו חליפות ברכם ובחברם אך זולת הנער שבפתח לא ראו מאומה. "אמור נא," שב היהודי הקדוש לשאול, "איזו מצווה חשובה

קיימת זה עתה, שבזכותה בא עמך מלוה כה נכבד?". הנער עדיין שותק במבוכה. "כשנכנסת הנה", המשיך היהודי הקדוש, "ראיתי כי האמורא אביי מלוה אותך, ובהיכנסו האיר את עיניי ויישב את הקושיה החמורה שהתלבטתי בה שעה ארוכה! אמור לי אפוא, על מה ולמה זכית למלווה גדול שכזה!". או אז פצה הנער את פיו ובקול לחש סח את אשר עבר עליו בשעה האחרונה. "הבנתי שטעיתי" סיים, "ולכן שבתי הביתה ומילאתי את רצון אמי". "אכן", פנה הצדיק אל תלמידיו, "ברור כשמש על שום מה זכה חברכם ללוויו של אביי. אביי יתום היה מאביו ומאמו. ושמו הנו ראשי תיבות של המלים: "אשר בך ירוחם יתום. האמורא אביי לא זכה בימיו לקיים את המצווה החשובה, מצות כיבוד אב ואם, ולפיכך מאז פטירתו נוהג הוא ללוות את המקיימים את המצווה החשובה, מצות כיבוד אב ואם, שכן עז רצונו להצטרף אל אלו הזוכים לקיימה.

(על פי: מעשיהם של צדיקים)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il